

PAPER DETAILS

TITLE: The Consequences of Crisis After 80's to Turkey's Economy

AUTHORS: Zübeyir TURAN

PAGES: 158-171

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/480788>

1980 Sonrası Ülkemiz Ekonomisinde Yaşanan Krizlerin İktisadi Yapıya Etkisi

Zübeyir TURAN¹

The Consequences of Crisis After 80's to Turkey's Economy

ARTICLE INFO

Article History:

Date Submitted: 26.03.2018

Date Accepted: 03.04.2018

JEL Classification:

E62

E65

E66

Keywords:

Financial Market,

Financial Crisis,

Developing Countries

ABSTRACT

Financial crisis is defined as sharp fluctuations of prices and quantities, occurring in financial markets reflecting as drastic economic problems with payments defaults in the banking sector, which in no way is impendent from each other. Crisis in one sector contaminates other sectors within small time intervals, which initially seems to be in periods.

Many financial crises have occurred in the world since the 1970s. Although, a turning point like 1990's affected most countries leading to economic instability. Like in the past, most developing countries are not similar in terms of their socio-economic structure, on the other hand financial crises witnessed show several similarities. These financial crises, enlarged with the panic observed in the international investment markets, complemented with speculative attacks has diverged the financial capital flow among countries. Unemployment figures of the world have risen at the point of crisis in the end of 2008.

As a result of the contraction in the foreign trade due to the crisis, the Gross Domestic Product of our country has been declining in great proportions. The effect of the crises on our country's economy has been examined in the study.

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, z_turan63@hotmail.com

Özet

Finansal krizler finans piyasalarında yaşanan fiyatlardaki ve miktarlardaki şiddetli dalgalanmalar veya bankacılık kesiminde geri dönmeyen kredilerin artması sonucu oluşan ciddi ekonomik sorunlar olarak tanımlanmaktadır. Finansal krizler birbirinden bağımsız olmayıp birçok durumda farklı alanlarda başlayan bir kriz diğer bir krizi de beraberinde getirebilmektedir.

Dünyada özellikle 1970’li yıllardan itibaren birçok finansal kriz yaşanmıştır. Fakat 1990’lı yıllardan itibaren birçok ülkede etkisini arttırmaya başlayan finansal krizler ekonomide istikrarsızlıklara neden olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çıkan finansal krizlerin farklı sosyo-ekonomik altyapıları olmasına rağmen ortak özellikleri de bulunmaktadır. Bu finansal krizler, uluslararası yatırımcıların panik yapması ve spekülâtörlerin saldırması sebebiyle sermaye akışının yeniden yön değiştirmesi sonucu oluşmuştur.

2008 yılındaki finansal kriz noktasında dünyada işsizlik rakamları yükselmiştir. Kriz nedeniyle dış ticarete meydana gelen daralma sonucunda ülkemizin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası’nda büyük oranda azalma meydana gelmiştir. Çalışmada krizlerin ülke ekonomimize olan etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Piyasa, Finansal Kriz, Gelişmekte Olan Ülkeler

Jel Kodları: E62, E65, E66

1. 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi ve Krizler

Türkiye 1979 yılında yaşadığı kriz ardından ithal ikameci politikayı bırakarak yeni bir ekonomik anlayışa geçmiştir. 1980’li yıllarda dünya genelinde yaşanan finansal liberalleşme ve küreselleşme Türkiye için de bir dönüm noktası olmuş ve dışa açık bir politika izlenmeye başlanmıştır. Ancak bu dışa açılım Türkiye için yeni ve daha büyük finansal sorunlar yaşamasına neden olmuştur.

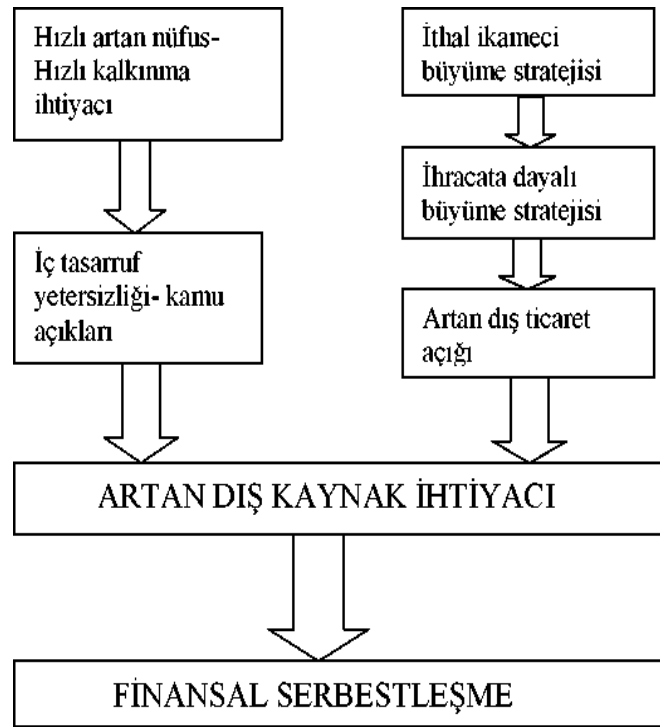
Bu alt bölümde Türkiye’nin 1982 Banker Krizi, 1994, 2000, 2001 krizleri ile diğer ülkelerde meydana gelen krizlerden ne derece etkilendiği ile bu krizlerden çıkış için uygulamaya

koyulan istikrar programları anlatılacaktır.

2. 24 Ocak 1980 Kararları ve 1982 Banker Krizi

1970’li yılların sonlarında Türkiye’de enflasyon oranının giderek artış göstermesi, cari işlemler açığı, negatif büyüme hızı, ihracatın ithalatı karşılama oranının düşmüş olması, döviz darboğazı gibi sorunlar ekonominin giderek durgunlaşmasına yol açmıştır. Bu durum Türkiye’nin 1958 ve 1970 yıllarında uygulamaya koyduğu istikrar politikalarının yetersiz olduğunu ve daha kapsamlı bir politika benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Şekil 1: Türkiye’yi Finansal Serbestleşmeye İten Nedenler

Kaynak: ABİDOVİÇ, Mirela (2014), “*Finansal Serbestleşmenin Maliye Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği*”, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s.126.

Türkiye yaşadığı sorunlardan çıkış yolu olarak 24 Ocak 1980 istikrar programını benimsemiş ve 24 Ocak kararlarıyla dışa açık politika benimsenerek finansal liberasyon sürecine girilmek istenmiş, ithal ikameci politika yerine ihracatı teşvik edici politikalar

uygulamaya konmuştur. 24 Ocak 1980 kararlarını şu şekilde sıralayabiliriz (Yavaş, 2007: 132):

1. Enflasyonun kontrol altına alınması öncelikle sağlanmalıdır.
2. Enflasyonun kontrol altına alınması için para ve kredi politikası titizlikle sürdürülmeli ve kamu finansman açığı kapatılmalıdır.
3. Tasarrufların artırılması ve finans kurumları aracılığıyla yönlendirilmesi için gerçekçi (uygulanabilir) bir faiz politikası uygulanmalıdır.
4. İhracatın hızla artırılması için gerçekçi ve esnek bir döviz kuru politikası uygulanmalıdır.
5. Yeni yatırımlardan önce atıl kapasitenin tam kullanımı hedeflenmelidir.
6. Finansman sorununun giderilmesi ve yatırımların istihdam artırıcı yönde etkili olması için özel yabancı sermaye teşvik edilmelidir.
7. Ekonomi yönetiminde bütünlük sağlanması için mikro düzeyde müdahaleler yerine makro düzeyde tutarlı kararlar alınmalıdır.

24 Ocak 1980 kararlarını incelediğimizde alınan kararların hem kısa vadeli hem de uzun vadeli çözümler getireceği görülmektedir. Kısa vadeli amaçlarına örnek olarak; üç haneli rakamlara dayanan enflasyonun düşürülmek istenmesi ve dış açığın kapatılmaya çalışılmasını söyleyebiliriz. Uzun vadeli amaçlarına da; ihracat artırılarak piyasa mekanizmasının güçlendirilmeye çalışılması, ekonomide dengenin sağlanması, faiz politikalarının düzeltilerek tasarruf artırımı yapılmasının istenmesini sıralayabiliriz.

Tablo 1: Temel Makroekonomik Göstergeler (1980-1985)

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984
Enflasyon oranı	110,2	36,6	30,8	31,4	48,4
Reel faiz oranı	-77,2	-1,6	79,2	13,6	-3,4
Büyüme Oranı	-2,8	4,8	3,1	4,2	7,1
Cari Açık (Mil. \$)	-3408	-1936	-952	-1923	-1439
İç Borç Stoku (Bin	721	991	1341	3173	4634

Kaynak: AĞIR, Hüseyin (2010), “Türkiye’de Finansal Liberalizasyon Ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekonometrik Analizi”, Ankara

<http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kitaplar/8639agir.pdf>, S. 53

Tablo 1’den de görüleceği gibi 1980 kararları sonrasında enflasyon oranında, cari açıkta

iyileşme görülmüş, büyüme oranında kısmi bir artış gözlemlenmiş olup buna karşılık iç borç stokunda artış ve faiz oranlarının serbestleşmesi sonucu faiz oranlarında yükselme görülmüştür. Buradan da anlaşıldığı gibi 1980 kararlı tam bir iyileşme sağlayamamış kısmi bir ilerleme yaşanmış ancak 1982 krizinin çıkmasına engel olamamıştır.

Faiz oranlarının serbest bırakılması sonucu tüketim harcamaları daralmış, tasarruf sahipleri birikimlerini bankerlerde değerlendirmeye başlamış ve üreticiler tüketim daralmasından dolayı yüksek stoklama maliyetiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bunun sonucunda da üreticiler yüksek faiz oranlarıyla kredi kullanmak zorunda kalmışlardır. Karları zarara dönüşen firmalar borçlarını ödeyemez duruma gelmişlerdir.

24 Ocak kararları ile dışa açık bir ekonomi politikası benimseyen Türkiye serbestleşme sürecinin ilk adımı olarak Temmuz 1980 yılında kredi ve mevduat faiz oranlarını serbest bırakmıştır. Faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla bankacılık sektöründe rekabet artmış, yeni ve yabancı bankalar sektöre girerek faaliyet göstermeye başlamış dolayısıyla faiz oranlarında artış yaşanarak bankacılık sektörünün giderek kırılgan bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. İşte bu noktada 24 Ocak kararlarının en başarısız noktasının faizler ile ilgili politikalar olduğu görülmektedir.

Bankerlik kuruluşları arasında ortaya çıkan faiz yükseltmeleri, bir süre sonra bankerleri borç alınan paraların faizinin ödenmesi için, sonradan daha yüksek faizle borçlanılmak zorunda bırakmaktadır. Böyle bir ortamda ayakta kalmanın tek yolu, devamlı olarak faiz yükseltmektir. Böyle bir sistemin kısa bir süre içerisinde çökmesi ise kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim 1982 yılında “Bankerler Krizi” olarak adlandırılan olay gerçekleşmiştir. Bu dönemde serbest faiz politikasının ve banker iflaslarının bireysel bankaların uygulamalarıyla yönetim tarzlarının birleşmesinin bir sonucu olarak, çok sayıda bankanın mali bünyesinde sorunlar yaşanmıştır (Erdoğan, 2002: 126).

Ayrıca dönemin Maliye Bakanı'nın ‘Bankere para yatıran halk kumar oynamıştır’ şeklindeki açıklaması sonucu piyasada panik yaşanmış, özellikle küçük bankerler batmış, paralarını alamayan tasarruf sahipleri bankerlere saldırmaya başlamıştır. Duruma geç müdahale eden devlet bankerleri tasfiye etmiştir. 7 Temmuz 1982'de ‘Bankerzedeler Kararnamesi’, 11

Ağustos 1983'te ‘Bankerzedeler Yasası’ çıkarılmıştır. Küçük bankerlerin batışı eskiden beri var olan bankerleri de etkilemiş ve bunlar da batmıştır (Asomedy, 2001, 5-6).

Bu dönemdeki banka krizinin en önemli nedenleri geri dönmeyen kredilerin yüksek faizler nedeniyle artmış olması ve banker iflaslarının bankacılık sisteminde yaratmış olduğu sarsıntıdır.

1982 Banker krizi Türkiye’nin yaşadığı ilk finansal kriz olarak önem taşımaktadır. Bu krizin sonucunda birçok kuruluş iflas etmiş, özel bankaların elinde bulunan mevduat el değiştirerek devlet bankalarına kaydırılmıştır. Türk finansal sisteminin yapısını ön plana çıkaran 1982 krizi sonucunda finansal piyasaların kurumsal bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması gerektiği tartışmalarını başlatmıştır.

3. 1994 Krizi

Türkiye’de 1980 öncesindeki krizler ile 1980 sonrası krizler farklı özellik göstermekte olup finansal serbestleşmenin gerçekleşmediği 1980 öncesi krizler global özellik taşımamaktadır. 1980li yıllarda başlayan liberalleşme politikaları iki adımda gerçekleşmiştir. İlk adım faiz oranlarını serbestleştirmek amacını taşıırken ikinci adım ise sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesi amacını taşımaktadır. Sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesi sonucu meydana gelen ilk kriz olan 1994 Krizi, Türkiye’deki global özellikli ilk krizdir.

Türkiye’de 1989 yılında 32 Sayılı Kararla sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesiyle birlikte artan sermaye girişleri, Türkiye'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan sorunları geçici olarak bertaraf etmeyi başarmış ancak uzun vadeli sürdürülebilir bir büyüme sürecini beraberinde getirememiştir. Nitekim 1990 sonrası dönemde patlak veren üç büyük krizde, Türkiye'deki finansal serbestleşme/entegrasyon ile yakından ilgilidir (Kar ve Kara, 2004: 70-84).

Bu üç büyük krizden ilki olan 1994 krizinin açıklanacağı bu alt bölümde ilk olarak kriz öncesi Türkiye ekonomik gelişmelerine bakılarak krizin nasıl oluştuğu ve krizden çıkış için alınan ekonomik tedbirler anlatılacaktır.

4. Kriz Öncesi Ekonomik Durum ve Krizin Gelişimi

1980 yılında Liberal ekonomiye geçişle birlikte 1989 yılında finansal entegrasyon sürecine de giren Türkiye ekonomisi hızlı bir büyüme süreci yaşarken aynı zamanda ciddi ekonomik sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar yüksek enflasyon, TL’nin aşırı değerlenmesi, sürdürülemeyen bütçe açıkları, yüksek seviyedeki dış borçlar, ihracatın azalışı ithalatın artması, hızlı sermaye girişleri şeklinde sıralamak mümkündür. Bu sorunlar ardından Türkiye ekonomisi 1994 yılında ciddi bir krizle karşı karşıya kalmıştır.

1994 krizi öncesi ekonomideki genel manzaraya bakıldığında reel ekonomik sistemin istikrarlı, sağlam temellere oturtulamadığı, üretimde işletmelerin rekabet güçlerinin dünya standartlarına çıkarılamadığı, dış ticaret açıklarında olağanüstü artış ve buna bağlı olarak da istikrarlı büyümenin sağlanamadığı görülmektedir (Alpago, 2002: 120).

Tablo 2’de ekonomik göstergelere dikkatli bakıldığında Türkiye’nin ekonomik istikrarı yakalayamadığı görülmektedir. Aslında dünya genelinde ekonomik durgunluk yaşandığı 1990-93 yıllarında Türkiye büyüme hızıyla dikkat çekmiş olmasına rağmen bu büyümenin istikrarsız olduğu da gözlemlenebilmektedir. Yüksek büyüme oranlarının yakalandığı 1990 yılının ardından o dönemde yaşanan Körfez Krizi’nin de etkisiyle ertesi yıl ekonomik büyüme yavaşlamıştır. Aynı şekilde 1993 yılında 8,1 olan büyüme hızı 1994 yılına gelindiğinde -6,1’e gerilemiştir. Ayrıca enflasyon oranları da bir önceki yıla göre çok fazla yükseler %100’leri aşmıştır.

Tablo 2: 1990-1994 Yılları Arasında Türkiye Ekonomik Durum

	1990	1991	1992	1993	1994
GSMH Reel	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1
Enflasyon Oranı	60,3	66,0	70,1	66,1	106,3
Dış Ticaret	-9,5	-7,3	-8,1	-14,1	-4,2
Cari Açık	-2,6	0,2	-0,9	-6,4	2,6
Cari	-1,7	0,1	-0,6	-3,6	1,9
Dış	32,5	33,6	35,0	37,4	48,2
Kısa Vadeli Dış	19,3	18,0	22,7	27,5	17,2
KKBG/GSMH	7,4	10,2	10,6	12,0	7,9

Kaynak: ALPAGO Hasan, “*IMF Türkiye İlişkileri*”, Ötüken Yay, İstanbul, 2002, s.121.

Ödemeler dengesi rakamları açısından bakıldığında ise Türkiye ekonomisi ciddi cari

açıklar vermeye başlamıştır. Cari açıkların bu şekilde artmasının en önemli nedeni ise 1990’lı yıllardan itibaren artış gösteren yabancı sermaye girişlerinin ülke parasının değerlendirilmesine neden olmasıdır. Türk Lirası’nın aşırı değerlendirilmesi ithalatı arttırıcı etki yaparken ihracata da tam tersi bir etki yapmış dolayısıyla da cari açığın daha da artmasına sebebiyet vermiştir. Tüm bu gelişmelerin doğal sonucu olarak 1992 yılında 8,1 milyar dolar olan dış ticaret açığı 1993 yılına gelindiğinde 14.1 milyar dolara aynı şekilde cari açık da 0.9 milyar dolardan 6.4 milyar dolara yükselmiştir. Bu açıkların finansmanında sermaye hareketleri oldukça önem kazanmıştır. Sermaye hareketlerini çekebilmek için faiz oranı oldukça yüksek tutulmuş, yüksek faiz oranları da getirileri yüksek tuttuğu için uluslararası sermayenin ülkeye yönelmesine neden olmuştur.

Tablo 3: Türkiye’de 1992-1995 Yılları arası Uluslararası Sermaye Hareketleri

	1992	1993	1994	1995
Portföy Yatırımları(GSMH’nin %)	1.6	2.3	0.5	0.5
Kısa Vadeli Ser. Har. (GSMH’nin %)	1.0	1.5	-4.0	1.6
Uzun Vadeli Ser. Har. (GSMH’nin %)	-0.6	0.8	-0.7	0.0
Portföy yatırımları (Milyar Dolar)	2.4	3.9	1.2	0.2
Kısa Vadeli Ser. Har. (Milyar Dolar)	1.4	3.0	-5.2	3.6
Uzun vadeli ser. Har. (Milyar Dolar)	-0.9	1.4	-0.8	-0.08

Kaynak: TİRYAKİ, S.Tolga (2002) “*Cari İşlemler Hesabına Çeşitli Yaklaşımlar, Sürdürülebilirlik Ve Türkiye Örneği*”, Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:8, Ankara: <http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014765.pdf>

Ülkeye yönelen sermaye özellikle kısa vadeli ve portföy yatırımları şeklinde gerçekleşmiştir. 1993 yılında ülkeye yönelen sermaye hareketleri toplamı 8 milyar doları aşarak GSMH’nin %4,6’sına ulaşmıştır. Bu dönemin en çok dikkat çeken sermaye hareketleri ise 3.9 milyar dolarla portföy yatırımları ve 3.0 milyar dolar olan kısa vadeli sermaye hareketleridir.

1992-1995 yılları Türkiye ekonomisinde dikkat çeken önemli bir unsur da kamu kesiminde yaşanmıştır. 1988’ den sonra ücret ödemelerinde meydana gelen artış, efektif olmayan ve popülist bir şekilde uygulanan tarımı destekleme politikaları, kamu iktisadi teşebbüslerinin zararları, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ ne yapılan askeri harcamaların bütçe içerisinde kapladığı yer ve 1992’ den itibaren yükselen faiz oranları nedeniyle iç borç stokunu

çevirmekte karşılaşılan zorluklar KKBG'nde yaşanan artışın kaynaklarıdır (Celasun, 1998: 7-8). KKBG'nin GSMH'ye oranı 1990 yılında %7,4 iken 1993 yılına gelindiğinde bu oranın %12'ye yükseldiği görülmektedir.(Bkz. Tablo 2)

1994 yılının başında hükümet yüksek faiz oranlı iç borçlanma çemberini kırabilmek için Merkez bankası aracılığı ile düşük faiz oranları hedefini uygulamaya başlamıştır. Merkez bankası kamu sektörünün kredi bankası gibi çalışmaya başlamıştır. Bunun üzerine iki önemli kredi kuruluşu Türkiye'nin kredi notunu düşürmüştür. Bu gelişme Türkiye'den kısa dönemli büyük miktarda sermaye çıkışına sebep olmuştur (Öniş ve Aysan, 2003: 17-18). 14 Ocak 1994'te Standard and Poor's ve Moody's adlı derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin notunu düşürmeleri 1994 krizini tetiklemiştir. Bu dönemde yabancı para pozisyonlarını oldukça açmış olan bankalar, yurtdışı borçlanma imkânlarının daralacağından korkarak ellerindeki parayı dövize dönüştürmeye başlamışlardır. Merkez Bankası, elinde kalan tek silahı döviz satımı ile bu talebi karşılamaya çalışmıştır (Asomedia, 2001).

Dolara olan talebin hızla artmasıyla serbest piyasada döviz kurları iyice yükselmiştir. Tüm bu gelişmeler Türk Lirası'nın değerini düşürmüş ve 26 Ocak 1994 tarihinde Türk Lirası yaklaşık olarak %14 oranında devalüe edilmesine neden olmuştur. Türk lirasının yaşadığı bu değer kaybının önüne geçmek için Merkez Bankası arka arkaya müdahalede bulunmak zorunda kalmış ve bu müdahaleler döviz rezervlerinde erimeye neden olmuştur. Yapılan devalüasyonlar yeterli olmamış ve 5 Nisan 1994 ekonomi politikası kararlarına kadar bu değer kaybı devam etmiştir.

Sonuç olarak, ilgili dönemde Türk bankacılık sektörü yüklü miktarda açık pozisyon taşıyarak büyük risk üstlenmiştir. Yaşanan krizlerin nedenleri incelendiğinde sermaye giriş-çıkışları ve dış ticaret şoklarının yol açtığı reel döviz kurlarındaki kısa vadeli yön değiştirmelerin bankacılık sektörüne etkilediği görülmüştür. 1994 krizine baktığımızda aslında krizin en önemli nedenlerinden bir tanesinin döviz kurunun olması gereken seviyeden daha düşük seviyelerde seyretmesi olduğu söylenebilir. İlk başlarda bu durum yüksek faiz oranları ve bu oranlar sayesinde çekilebilen sermaye girişleri sayesinde sürdürülebilmiştir. Daha sonra ise, yüksek faiz oranları sürdürülememiş ve döviz kuru sermaye kaçışlarının da etkisiyle olması gereken seviyeye dönmüş, Türk parası değer kaybetmiştir (Özatay ve Sak, 2002: 2-8).

Yaşanan tüm bu olaylar incelendiği zaman anlaşılmaktadır ki; döviz krizi şeklinde başlayan kriz bankacılıkta yaşanan kriz olarak devam etmiş ve oluşan kriz süreci 5 Nisan 1994 Tedbirlerinin alınmasa sebebiyet vermiştir.

5. 5 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar Tedbirleri

1994 yılında Türkiye’de yaşanan kriz sonucunda faiz oranların aşırı derecede yükselmiş, döviz rezervleri erimiş, TL değer kaybederek para hacminin daralmasına yol açmış, işsizlik oranlarında artış yaşanmış, milli gelirden gerileme başlamış yani ekonomide dengeler bozulmuştur. Bu dengelerin bozulması sonucu yeniden toparlanmasını gereken ekonominin düzenlemesi yönündeki ilk adım 5 Nisan İstikrar Paketi’nin uygulamaya konulmasıdır.

5 Nisan Kararlarının amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür (Gündüz, 1999: 521):

- Mali Piyasalarda istikrarı sağlamak,
- Kamu kesimi gelir- gider dengesini kurmak,
- Piyasaya istikrar kazandırmak için fiyat ayarlaması yapmak,
- Ödemeler bilançosu açıklarını daraltmak
- Döviz piyasasında arz- talep dengesini kurmak ve döviz kurunu istikrara kavuşturmak,
- KİT’leri özelleştirmek,
- Kaynakların daha etkin kullanılması için kurumsal ve yapısal değişikliğe gitmek

5 Nisan kararlarına baktığımız zaman hem kısa vadeli hem de uzun vadeli amaçları barındırdığını görmek mümkündür. İhracat artışını sağlayarak buna paralel olarak ithalatta kısıtlamaya gidilerek dış ticaret açığının azaltılması, cari işlemler dengesinde pozitif bir ilerlemenin görülmesi, enflasyon oranlarının küçültülmesi, ülke parasının bozulan istikrarının yeniden düzeltilmesi kısa vadeli amaçlarını içermektedir. Uzun vadede ise devletin ekonomik yapısını değiştirerek dışa dönük sanayileşme gerçekleştirmek, kaynak kullanımını arttırarak öncelikle üretimi hedefleyen bir ekonomik yapıya bürünmek gibi hedefleri içermektedir. Ancak bu kararlar ile kısa vadede başarı sağlanmış görünse de uzun vadeli hedeflerine baktığımız zaman çok başarılı olamadığını ve ekonominin gerekli istikrara kavuşamadığını görmekteyiz.

5 Nisan kararlarıyla getirilen diğer önlemler aşağıda sıralanmıştır (Asomedia, 2001, 9):

- 1- Tasarruf mevduatı sigorta tavanı genişletildi. Bu da banka paniğini önlemede yetersiz kalınca bütün tasarruf mevduatlarına sınırsız devlet garantisi getirilmiştir.
- 2- Kamu harcamaları ve yatırımları düşürülmüştür.
- 3- Ücret, maaş ve taban fiyatlarına sınırlama getirilmiştir
- 4- Bir defaya mahsus özel vergi çıkarılmıştır
- 5- Özelleştirmeye ağırlık verilmesi planlanmıştır
- 6- Disponibilite oranları yeniden düzenlenmiştir
- 7- Hazinenin avans kullanma yetkisi %15'ten %20'ye çıkmıştır
- 8- Üç aylık dönem sonunda %50 net faiz getiren süper hazine bonoları çıkarılmıştır.

1994 yılında TL'ye yapılan devalüasyon sonucunda 1993 yılı ile kıyasladığımız zaman ihracat artmış, ithalat ise azalmıştır dolayısıyla dış ticaret açığı azaldığı, cari dengenin ise fazla verdiği görülmektedir. Ülkenin iç borç stoku 1994 yılında bir önceki yıla göre %123,8 artarken dış borç stoku ise %2,7 oranında azalmıştır. Ancak 5 Nisan kararları incelendiğinde ülkeye yönelen kısa vadeli sermaye akımlarını önleyici bir tedbir almadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle de krizin ardından gelen yıllarda da Türkiye bu spekülasyon ataklarına maruz kalarak kazanç sağlamayı devam ettirmiştir. Bu sermaye girişleri TL için yeniden risk unsuru oluşturmuş ve TL yeniden değer kazanmıştır. Sonucunda ihracat ve ithalat tersi bir seyir izlemiş, ihracatta azalma ithalatta ise yeniden artış gözlemlenmiştir. 1995 yılından itibaren cari açık yine artış göstermeye başlamıştır. (Bakınız Tablo 4)

Tablo 4: Seçilmiş Temel Ekonomik Göstergeler(1994-1997)

	1994	1995	1996	1997
GSMH Artış Hızı(%)	-6,1	8,0	7,1	8,3
KKBG/GSMH(%)	7,94	5,03	8,64	7,74
Toplam İç borçlar/GSMH(%)	20,6	17,3	21,0	21,4
Toplam Dış Borçlar/GSMH(%)	50,0	41,9	43,0	42,7
Faiz Oranı (%)	105,92	129,0	130,0	102,81
Döviz Kuru (1 \$/TL)	38495	61361	108045	205740
Cari Denge (Milyon \$)	2631	-2338	-2437	-2638
TEFE	108,1	88,5	85,9	81,8
Kısa Vadeli Sermaye Girişi(Milyon\$)	-8334	4014	3970	6531
İşsizlik Oranı (%)	8,1	6,9	8,0	6,7

Kaynak: Işık ve Diğerleri (2006:249)

Tablodan 4'ten görüleceği gibi Türkiye ekonomisinde kısa dönemli düzenlemeler sağlayarak günü kurtaran 5 Nisan kararları uzun dönemde başarısız olmuş, ekonomik göstergelerden de anlaşılacağı gibi ekonomide istikrarsızlık devam etmiştir. Bu istikrarsızlık 2000 ve 2001 krizlerini kaçınılmaz kılmıştır.

6. 2008 Yılı Dünya Mali Krizi ve Ülkemiz İktisadi Yapısına Etkisi

Tüm dünyada ortaya çıkan 2008 krizi, ABD'nin en büyük yatırım bankalarından birisi olan Lehman Brothers'ın borçlarını ödeyememesi yüzünden gerçekleşmiştir. Birçok nedene bağlı olan 2008 krizinin asıl nedeni ise küreselleşme sürecinde dünyadaki adaletsiz gelir dağılımı ile ABD'nin para birimi olan doların uluslararası ödemelerde kullanılmasından yararlanarak aşırı harama gerçekleştirip tasarruf açığı vermesidir. Küresel kriz olan 2008 krizi ABD'de ortaya çıkmış ve orada tüm kapitalist ülkelere yayılmıştır. Bu uzun süre devam eden kolay para ve likidite bolluğu sonucunda meydana gelmiştir (Şahin, 2011:277).

Ülkemize olan etkileri ise 2009 yılında daha belirgin hale gelmiştir. GSYH'deki daralma %4,7 oranında gerçekleşmiştir. Kamu maliyesi krizden en fazla etkilenen ve dengesi en çok bozulan sektör olmuştur. Kamu gelirlerinde büyük oranda daralma meydana gelmiştir. Bu durum iç talepteki daralma ve GSYH'deki aşırı düşmelerden kaynaklanmaktadır. 2008

yılında GSYH 741,8 milyar dolar iken 2009 yılında ise 617,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamunun yapmakta zorunlu olduğu harcamaları daraltması mümkün olmadığı için merkezi yönetim bütçesi tahmin edilenin üzerinde açık vermiştir. Öngörülen bütçe açığı 65 milyar TL iken yılsonunda gerçekleşen açık 52,8 milyar TL olmuştur.

Sonuç

Türkiye, cari açıklarının devamlı yüksek seyretmesi, enflasyon oranlarının düşürülememesi, hem dış borç hem de iç borç stoklarındaki artışlar, işsizlik oranlarının düşürülememesi gibi birçok sebeple finansal kriz şoklarına açık bir yapıda görülmektedir. Bu sebeple Türkiye reel sektör ve mali sektör dengesini kurabilmesi, enflasyon oranlarının düşürülmesi, kamunun borç yükünün azaltılması, cari açıkların kapatılması, vergi düzenlemeleri gibi konularda gerekli reformların yapılması ve yapılan reformların kalıcılığının sağlanması gerekmektedir.

Yaşanılan tüm krizlerde birçok önlem uygulanmış olup bu önlemlerden en önemlileri; makroekonomik politikaları uygularken doğru kararlar alabilmek, borçların yeniden yapılandırılması konusunda etkin kararlar alabilmek, banka sektöründe yaşanan problemlerin çözümünde hızlı ve doğru adımlar atabilmek, hükümetin krizden çıkış için uygulamaya koyacağı politikaları gerçekçi ve zamanında yapabilmesi, bankacılıkta denetimin etkin hale getirilmesi, merkez bankası rezervlerini yeterli seviyede tutabilmek ve gerçekçi, kapsamı geniş ekonomi politikaları uygulayabilmektedir.

Kaynakça

Abidoviç, Mirela (2014), “*Finansal Serbestleşmenin Maliye Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği*”, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s.126.

Ağır, Hüseyin (2010), “*Türkiye’de Finansal Liberalizasyon Ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekonometrik Analizi*”, Ankara,

[http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kitaplar/8639agir .pdf](http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kitaplar/8639agir.pdf)

Alpago, Hasan, “*IMF Türkiye İlişkileri*”, Ötüken Yay., İstanbul, 2002.

Asomedyia (2001), “*Türkiye’de Bankacılık ve Finans Krizleri: 1929’dan 2001’e*”,
<http://www.e-aso.org.tr/html/TUR/asomedyia/mart2001-ft.html>

Erdoğan, Niyazi (2002), “*Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler*”, Yaklaşım Yayınları, Ankara.

Gündüz, A. Yılmaz (1999), “*Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Değişiklikler ve 1980 Sonrası Uygulanan İstikrar Politikaları*”, Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergi, Sayı:15.

Kar, Muhsin ve Kara M. Akif (2004), “*Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler*”, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt: 41, No: 481, Nisan, s.70-84.

Şahin, H. (2011). *Türkiye Ekonomisi* (8. Baskı) Bursa: Ezgi Yayınevi.

Tiryaki, S.Tolga (2002) “*Cari İşlemler Hesabına Çeşitli Yaklaşımlar, Sürdürülebilirlik Ve Türkiye Örneği*”, Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:8, Ankara,
<http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014765.pdf>

Öniş, Ziya ve Aysan, Ahmet Faruk (2003), “*Neoliberal Globalization, The Nation State and Financial Crises in the Semi-Periphery: A comparative Analysis*”, Third World Quarterly, Cilt 21, Sayı 1.

Özatay, Fatih and Sak, G. (2002), “*Banking Sector Fragility And Turkey’s 2000-01 Financial Crisis*”, Brookings Trade Forum 2002, s.121-172.

Yavaş, Harun, (2007), “*1980 Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Finansal Krizler, Finansal Kriz Modelleri ve Çözüm Önerileri*”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.